

جامعه، دولت و ایده شکاف قومی در ایران

گزارش پژوهشی «جامعه، دولت و ایده شکاف قومی در ایران» را هادی سلیمانی قره‌گل در پاییز ۱۳۹۹ زیر نظر پژوهشکده فرهنگ پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات نوشته است.

نوشتار پیش رو در نظر دارد تا ادعا یا ایده «شکاف قومی در ایران» را واکاوی کند. همان‌گونه که اشاره شد، در خصوص امر قومی در ایران عموماً با نوعی هراس اخلاقی گسترده و عمیق روبه‌رو هستیم که به مسئله‌مندی قومیت برای تمامیت جامعه و هویت جمعی ایرانیان قائل است. به اعتبار این هراس، امر قومی در ایران می‌تواند محل یا محلی برای ظهور شکاف اجتماعی و سیاسی باشد که انسجام و تمامیت جامعه (ملت) را به مخاطره بیندازد. متن حاضر تلاش دارد تا به صورت تحلیلی با این هراس روبه‌رو شود.

توجه به این نکته ضروری است که نوشتار پیش رو بیش از آنکه به خود شکاف بپردازد، همان‌گونه که از نام آن برمی‌آید، مترصد واکاوی انتقادی ایده «شکاف قومی» است. در همین منطبق مسئله اصلی را می‌توان در قالب سؤالات زیر مفصل‌بندی کرد:

چه امکانی برای مواجهه مفهومی با مسئله قومی یا (در اینجا) شکاف قومی وجود دارد؟
علوم اجتماعی در ایران به چه نحوی و با چه ادبیاتی با ایده شکاف قومی روبه‌رو شده است؟
مفاهیم، شاخص‌ها و داده‌های موجود به چه میزانی کفایت روبه‌رو شدن با شکاف قومی را دارند؟
پیامدهای نظری و مفهومی ایده شکاف قومی برای علوم اجتماعی کدام‌اند؟

برای پاسخ به این پرسش‌ها در نوشتار حاضر تلاش خواهد شد تا ضمن بازخوانی مفهومی قومیت و رابطه دوگانه آن با ملت و نیز سنخ‌بندی نسبت علوم اجتماعی با ملی‌گرایی به نحوه جایابی تاریخی امر قومی در ایدئولوژی ملی‌گرایی عملاً رمانتیک یک سده گذشته در ایران پرداخته شود. بخشی از مقاله نیز به تحلیل ثانویه کیفی نتایج پروژه‌های ملی طی سال‌های اخیر درباره مفاهیم ناظر به شکاف قومی و مقایسه آن با ادبیات پژوهشی این حوزه اختصاص خواهد داشت. مرور پروژه‌های مزبور، این امکان را می‌دهد که صرف‌نظر از هراس اخلاقی و ایدئولوژیک موجود پیرامون امر قومی، میزان کفایت تحلیلی شاخص‌های موجود برای درک آن را ارزیابی نماییم.